Risale-i Nur’dan Bir Kavram: Melâmilik

“Hadisat-ı zamaniye bahanesiyle Vehhâbîlik ve Melâmîliğin bir nev’ine zemin ihzar etmek tarzında, bazı ruhsat-ı şer’iyeyi perde yapıp eserler yazılmış.

“Risaletü’n-Nur, gerçi umuma teşmil suretiyle değil, fakat herhalde hakikat-i İslamiyenin içinde cereyan edip gelen esas-ı velayet ve esas-ı takvâ ve esas-ı azimet ve esâsât-ı Sünnet-i Seniye gibi ince, fakat ehemmiyetli esasları muhafaza etmek bir vazife-i asliyesidir. Sevk-i zaruretle, hadisatın fetvalarıyla onlar terk edilmez.”

Kastamonu Lahikası, s. 52, 53.

Sekizinci yüzyıl, İslam aleminin sosyal ve ekonomik sıkıntılarla karşılaştığı, Asr-ı Saadetin nurlu izlerinin yavaş yavaş silinmeye başladığı bir ortama şahitlik etmiştir. Harici fikirlerin tesirleri, ekonomik şartlar, devlet baskısı ve özellikle Arap milliyetçiliği fikrinin devlet ideolojisi olması sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Böyle bir ortamda halk tarikatlara sığınmış ve kısmi de olsa yozlaşma tarikatların çalışmaları sonucunda yavaşlatılmıştır. Tarikatların zikir, evrad, nafile ibadet, fenafişşeyh, nefsi gemleme, sıkıntıya katlanma, toplumdan soyutlanma gibi kuralları vardı. Bu kurallar kendisine tepki bulmakta zorlanmadı ve tarikat kurum ve kurallarına bir reaksiyon olarak Melamilik ortaya çıktı. Esasen Melamilik kültürü yaklaşık bin yıllık bir süreçtir ve Melamilik içerisinde birbirine hiç benzemeyen tipte insan modelleri vardır. Bazısı ehl-i sünnet çizgisi içerisinde, münzevi olarak yaşayan, Allah ve Resul sevgisini kendisine rehber edinen kimseler iken, bazısı da hakikatten yolunu şaşırmış, şeriatla hiç bağdaşmayan fiilleri işleyen, ehl-i sünnet çizgisinden sapan kimselerdir. Bu nedenle Melamilik kültürü içerisinde iki tip kul modeli vardır.

Melamilikte halka dönük yaşam tarzı vardır. Yani tarikatlarda olduğu gibi halktan soyutlanma yoktur. Halkla iç içedirler. Halktan kopamazlar. Kendilerini herkesten aşağı görmek ilkesini benimsemişlerdir. Melamilik tarih içerisinde üç grup altında incelenmektedir. Bu ayrımın nedeni genelde Melami pirlerinin anlayış farklılığıdır.

1. Dönem Melamileri (Melametilik)
2. Dönem Melamileri (Melamiye-i Bayramiye)
3. Dönem Melamileri (Melamiye-i Nuriye)

1. Dönem Melamileri: Ünlü sufi Haldun Kassar’a bağlanan bu dönem Melamiliğine Melamiye-i Kassariye ya da Hz. Ebubkir’e dayandığı düşüncesinden dolayı tarikat-ı aliye-i Sıddıkiye denildi.

Bu dönem Melamiliği geleneksel tarikat çizgisine yakındır. Ehl-i sünnet çizgisi içerisindedir. Nefsi gemleme, nafile ibadet, zikir, evrad vs. gibi tarikatlarda görülen kurallar bu dönem Melamilerinde de mevcuttu.

2. Dönem Melamileri: Bu dönem Melamileri ünlü mutasavvıf Ahcı Bayram-ı Veli'nin kurucusu olduğu Bayramiye tarikatının bir kolu olduklarından Melamiye-i Bayramiye diye adlandırılırlar. Kurucusu Ömer Dede Sikkini'dir.

Bu dönem Melamileri Vahdet-i vücud felsefesini benimsemişlerdir. Aşırı Ehl-i Beyt sevgisinden dolayı Şiiliğe meyletmişlerdir. Durum böyle olunca Şiilerle arası iyi olmayan Osmanlı Devleti Oğlan Şeyh Hüseyin Maşuki, Şeyh Bali Hamza Dede, Beşir Ağa gibi ileri gelem Melami pirlerini idam etmiştir.

3. Dönem Melamileri: Bu dönem Melamileri kurucuları Muhammed Nurul Arabi'nin adından dolayı Melamiye-i Nuriye diye bilinirler. Bu dönem Melamileri Nakşiliğe yakındırlar. Yani 2. önem Melamilerinin aksiyoner havası bunlarda yoktur. Melamilik bu dönemde asli görünümünden uzaklaşmış, kurumsallaşma ve biçimsellik gelişmiş, yani tekke, dergah, zikir, evrad gibi kurallarla bağlanmaya başlamışlardır. Bu dönem Melamilerinin büyük bir kısmı Masonluğa kaymışlardır.

Özellikle 2. ve 3. dönem Melamilerinde şeriata aykırı söz söyleme ve şeriata aykırı yaşam tarzı mevcuttu.

Bu dönem Melamileri riya, şöhret, hubb-u cah gibi tehlikelerden kurtulmak uğruna halka kendilerini kötü gösterme, şeriata aykırı davranma gibi bir metod takip etmişler ve halk onlardan kaçınca gerçek ihlası ve Allah sevgisini kazanacaklarına inanmışlardır. Hatta bazıları dalalet ve tabiat bataklığına saplanarak dinden çıkmışlardır.

Tasavvufun bir çok teorik yanını benimseyen Melamiler, tarikatların ibadet ve kurallarını kabul etmiyorlardı. Hatta tarikatları halkı uyuttuğu iddiasıyla suçlayanlar da olmuştur. Mutasavvıfların zahitliğini riya diye de göstermişlerdir.

Anadolu kökenli tarikatların büyük çoğunluğu gibi Melamilik de Şii akidesinden etkilenmiştir. Daha doğru bir ifade ile Ehl-i Beyt sevgisi tüm Anadolu'yu etkilemiştir. Melamilik de bundan nasibini almış ve Melami atmosferde yetişen bazı kişiler Kalenderilik, Haydarilik, Abdallık ve on ikinci yüzyılda hemen hemen bütün bu mezhepleri temsil eden Bektaşilik gibi tarikatların ortaya çıkmasına doğrudan yada dolaylı olarak etki etmişlerdir.

Nefsinde yalnızca kusur ve naks, acz ve fakr olan insanın, bütün mehasin ve kemalatının Fatır-ı Zülcelal tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahre, gurura hakkı olmadığını anlaması zaten insanı riyadan, şöhretperestlikten, gururdan ve fahrden kurtarır. Yoksa şeriata aykırı davranarak fahr ve gururdan kurtulmak mümkün değildir. Mümkün olsa bile ehl-i sünnet çizgisine aykırıdır. Zira Hz. Peygamber -ki, İslamın peygamberidir ve sıkıntı çekmede de zirvededir- hiçbir zaman insanların teveccühünden kaçınmak uğruna şeriata muhalif fiilleri işlememiş, tam aksine ibadette, takvada, ihlasda, duada, şefkatte, cesarette erişilmez olmuştur.

Allah sevgisinin ölçüsü Resul'e ittiba iledir. Resul'e ittiba ise Sünnet-i Seniyye çizgisinde yaşamakla mümkün olur. Müminin yapması gereken de kainatın yaratılış sebebi olan Zatın sünnetine uymaktır. Zira onu sevmek sünnetine ittiba iledir. Gerisi ya cehalet, ya dalalet, ya da sefahattir…